

AİLEDEKİ DİSİPLİN YÖNTEMLERİ, DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER VE ÇOCUKLARDAKİ DAVRANIŞ SORUNLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ayşegül Yolga TAHİROĞLU*, Kayhan BAHALI**, Ayşe AVCI***, Gülşah SEYDAOĞLU****, Mehtap UZEL*****

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada, disiplinin yöntemleri, çocuklardaki davranış sorunları ve demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır. **Yöntem:** Çalışmaya 4-12 yaş arasında çocuğu olan 442 ana baba katılmıştır. Çalışmaya katılan ana babalara kendi disiplin uygulamaları 8 soru içeren bir anket formu ile sorulmuştur. Ayrıca Conners Aile Derecelendirme Ölçeği (CADÖ) kullanılmıştır. Demografik bilgilere olguların dosya kayıtlarından ulaşılmıştır. **Sonuçlar:** CADÖ ortalamalarına göre en yüksek davranış sorunu "para ile ödüllendirme" ve "ceza amacı ile vurma" seçenekleri ile ilişkili bulunmuştur. Annelerin babalara oranla çocuklarına daha fazla "özel zaman" ayırdığı (p=0.027), babaların ise annelerden daha sık olarak "maddi ödüller" verdiği belirlenmiştir (p=0.014). Erkek çocuklar kızlardan daha sık "dayak" ile cezalandırılmaktadır (p=0.017). Annenin çocuğu doğurma yaşı küçüldükçe, "özel zaman ayırma" sıklığı azalmaktadır (p=0.004). "Para ile ödüllendirme", annenin eğitim düzeyi ile (p=0.005), "dayak" ise babanın eğitim düzeyi ile (p=0.014) ters orantılı olarak artmaktadır. "Birlikte sevdiği bir etkinlik yapma" anne ve babanın eğitim düzeyi ile doğru orantı göstermektedir (sırayla p=0.002, p=0.0001). Anne (p=0.002) ve babanın (p=0.008) eğitim düzeyi azaldıkça CADÖ ortalamalarının arttığı belirlenmiştir. **Tartışma:** Doğru ve etkili bir disiplin normal bir psikolojik gelişim için esastır. Bu çalışmanın sonuçları ülkemizde ana babalar için hazırlanacak eğitim programlarına önemli bilgiler sunmaktadır.

Anahtar sözcükler: disiplin yöntemleri, anne baba tutumları, demografik özellikler.

SUMMARY: THE RELATIONSHIP BETWEEN DISCIPLINE METHODS, DEMOGRAPHIC DATA AND BEHAVIORAL PROBLEMS

Objective: The aim of this study was to investigate the relationship between discipline methods, and demographic characteristics and behavioral problems of the children. **Methods:** Participants were 442 parents who had children between ages 4-12 years old. The parents were asked for their own practices with a questionnaire including 8 questions. Additionally, Conners parent rating scale (CPRS) was used. Demographic data were collected from the hospital files. **Results:** The highest CPRS score was related to "money" as a prize and "beating" as a punishment. "Special time" was more frequently used by mothers (p=0.027) but "material prizes" were more frequently used by fathers (p=0.014). Boys were more beaten than girls (p=0.017). When gestational ages of the mothers decreased, frequency of "special time with the child" decreased (p=0.004). There was a negative correlation between educational level of mothers and prizing with "money" (p=0.005). Additionally, there was a negative correlation between educational level of fathers and punishing with "beating" (p=0.014). "Special time" was increased by the education levels of mothers and fathers (respectively; p=0.002, p=0.0001). In addition, when education levels of mothers (p=0.002) and fathers (p=0.008) increased, CPRS scores also decreased. **Discussion:** The proper and effective discipline is principal to normal psychological development. This study's results provide important knowledge for family training program to the parents of our country.

Key words: Discipline methods, parental attitudes, demographic data

GİRİŞ

Ebeveynlik kişilerin yaşamları boyunca üstendikleri en önemli görevlerden biri olmakla birlikte bu konuda belirli bir eğitim süreci bulunmamaktadır.

Çoğu ebeveynin çocuk yetiştirme ile ilgili bilgileri kendi çocukluk yaşantılarına ve medyadan izlediklerine dayanır. Bir durum karşısında çocuğa karşı en doğru yaklaşımın ne olduğu tartışmaya açık bir konudur. En doğru ebeveyn tutumları konusunda kültürler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır; hatta aynı kültürden kişiler arasında bile tutumlar aynı olmayabilir.

Ülkemizde çocuk yetiştirmek üzerine yazılmış olan kitapların çoğu diğer kültürlerden uyarılma bilgileri içerir. Ancak tutumları kültürler ve toplumların özellikleri göz önünde bulundurarak

* Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniv. Tıp Fak., Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana.

** Uzm. Dr., Çukurova Üniv. Tıp Fak., Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana.

*** Prof. Dr., Çukurova Üniv. Tıp Fak., Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana.

**** Doç. Dr., Çukurova Üniv. Tıp Fak., Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana.

***** Hemşire, Çukurova Üniv. Tıp Fak., Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana.

yorumlamak daha uygun olacaktır. Kùltürler arasındaki büyük farklara karşın disiplinin değişmez bazı öğeleri vardır. Bunun en başında çocuğun kendini güvende hissettiği bir ortamda temel gereksinimlerinin karşılanması ve sağlıklı bir bağlanmanın olması gelir. Amerikan Pediatri Akademisi (APA 1998) etkili disiplinin 3 bileşeni üzerinde durmaktadır;

1. Olumlu, destekleyici ve sevgi dolu çocuk-ebeveyn ilişkisi.
2. Olumlu pekiştireçler ile istenen davranışların artırılması.
3. Ceza ya da diğer uygun teknikler (mola, ayrıcalıkların kısıtlanması) ile istenmeyen davranışın azaltılması.

Disiplin yöntemlerine ilişkin çalışmaların çoğunda ebeveynleri eğilimlere göre sınıflara ayırma (aşırı katı, yumuşak, tutarsız gibi) ve bu sınıflara göre yetişen çocuklardaki mizaç ve davranış özelliklerini (saldırgan, bağımlı, kaygılı, depresif gibi) ayırt etme yoluna gidilmiştir (Reitman ve ark. 2001, Arnold ve ark. 1993, Darling ve Steinberg 1993, Buri 1991). Bu yöntem ile bilgi toplamak belirli faydalarının yanında, kùltürlere özgü tutumları göstermemesi, sınıflandırma çabasıdan dolayı birbirine yakın durumların ihmal edilmesi gibi sınırlılıklara sahiptir. Örneğin, “bağırmak” ve “dayak” birbirinin aynı olmasa da ikisi de “katı tutum” olarak adlandırılır ve çocukta ortaya çıkan davranış değişikliğinin hangi tutumdan kaynaklandığı yeterince tanımlanamaz (Reitman ve ark. 2001).

Aile işlevleri ve özellikleri çocuğun davranış sorunları üzerine doğrudan bir etkiye sahiptir. Ailelerin sorun çözebilme ve krize yaklaşım becerileri de çocuğa yansır (Baret ve ark. 2002, Saydam ve Gençöz 2005). Aileler ile çalışan ruh sağlığı uzmanlarının soruna müdahale ederken aile tutumlarını gözden geçirmeleri ve aileye yeni sorun çözmeye becerileri kazandırmaları önemlidir. Tüm bu nedenlerle aileler ve çocukları ile çalışan ruh sağlığı uzmanlarının, çocuk yetiştirme tutumları ve bunların sonuçları hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri, kişilik yapıları, sosyo-ekonomik düzeyleri gibi aileye ilişkin bazı özellikler, çocuklarının disiplin uygulamalarında benimsedikleri tutumlara yansır. Bu çalışmanın amaçları; disiplin yöntemleri ile davranış sorunları arasındaki ilişkiyi göstermek, çocuğa ve aileye ilişkin demografik değişken-

lerle uygulanan disiplin yöntemi ve gözlenen davranış sorunları arasındaki ilişkiyi belirlemek ve çocukların aldıkları tanılarla disiplin yöntemleri arasında bağlantıyı araştırmaktır.

YÖNTEM

Örnekleme

Çalışma yöntemi ve içerik ile ilgili bilgi verilerek; “Fakülte Etik Kurulundan” onay alınmıştır. Çalışmaya Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Poliklinięine başvuran, 4-12 yaş arasında çocuğu olan 442 ana-baba katılmıştır. Katılımcılara bekleme salonunda görüşmeyi beklerken çalışma hakkında bilgi verilmiş ve yalnızca gönüllü ana-babalar anket formu doldurulmuştur. Toplam 502 ebeveyn çalışmaya davet edilmiştir. Bunların 473’ü (%94.2) çalışmaya katılmak için gönüllü olurken, 29’u (%5.8) bunu reddetmiştir. Dağıtılan 473 anketin 442’si (%93.4) istatistik incelemede yer almıştır. Geri kalan 31 (%6.6) anketten 7 (%16.1) anket geri dönmemiş; 19 (%61.3) anket eksik ya da yanlış doldurulmuş; 5’i (%22.6) ise çocukların aldığı tanılar dışlama ölçütleri arasında yer aldığı için incelemeden çıkarılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Anket ailenin çocuğa karşı genel tutum ve düşüncelerini sorgulayan 8 sorudan oluşmaktadır. Bu soruların bazıları ödül ceza sistemleri gibi disiplin ile doğrudan ilişkidir. Ayrıca televizyon, bilgisayar kullanma alışkanlıkları, cinsel eğitim gibi disiplinin doğrudan parçası olmasa da aile tutumları ile ilgili konularda da sorular bulunmaktadır. Ayrıca davranış sorunlarını değerlendirmek amacı ile Connors anne-baba derecelendirme ölçeği (CADÖ) uygulanmıştır. Bu ölçek Connors tarafından (1973) geliştirilmiş ve Türk toplumu için geçerlilik güvenilirlik çalışması Dereboy ve arkadaşları (1998,2007) tarafından yapılmıştır. Demografik bilgilere poliklinik uygulamaları sırasında her hasta için doldurulan “demografik bilgi formu” kayıtlarından ulaşılmıştır. Psikiyatrik tanılar dört alt başlık altında incelenmiştir [1. Yıkıcı Davranım Bozuklukları (YDB), 2. Kaygı Bozuklukları (KB), 3. Duygudurum Bozuklukları (DDB), 4. Diğer Bozukluklar (DB)]. Bildirilen tanılar hasta dosya kayıtlarından elde edilmiştir; çalışmaya özel bir tanılandırma yöntemi kullanılı-

mamıştır. Zekâ geriliği, psikoz, yaygın gelişimsel bozukluk tanılarında birine sahip olmak dışlama ölçütüdür. Kullanılan anket formu ekte yer almaktadır (Ek 1).

Verilerin Değerlendirilmesi

İstatistiksel incelemeler SPSS for Windows 11.5 paket programı yardımı ile yapılmıştır. Sayısal değişkenlerin (CADÖ) normal dağılımı Shapiro Wilks testi ile incelenmiş, normal dağılım gözlenmemesi nedeniyle ilişkili incelemeler Man Whitney-U ve Varyans Analizi (One Way ANOVA) gibi parametrik olmayan testler ile yapılmıştır. Disiplin uygulamaları ve demografik değişkenler arasındaki analizler Ki-kare testi ile yapılmıştır. İstatistiksel anlamlılık için $P < 0.05$ değeri esas alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan 442 ebeveynin 320'si (%72.4) anne ve 122'si (%27.6) baba, çocukların ise 126'sı (%28.5) kız ve 316'sı (%71.5) erkektir. Erkeklerin

CADÖ ortalamaları 44.07, kızların ise 38.99 olarak belirlenmiştir ($p=0.033$). Yaşlara göre olguların dağılımına bakıldığında; 80 (%18.1) olgu 4-6 yaşlarında, 176 (%39.9) olgu 7-9 yaşlarında ve 186 (%42.0) olgu 10-12 yaşlarında.

"İsteddiği bir şey- hediye alma", "sevip okşama ve beğenisini belirtme" en sık; "para verme" ise en az kullanılan ödüllendirme yöntemleri olarak belirlenmiştir. Ödül yöntemleri arasında "para" ile ödüllendirmek en yüksek, "etkinlik yaparak" ödüllendirmek ise en düşük CADÖ ortalaması ile ilişkilidir; "özel zaman" ayırma sıklığı azaldıkça CADÖ ortalamaları artmaktadır. CADÖ ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı biçimde artış gözlenen tutumlar; "bağırma-hakaret etme", "dayak" ve "başkalarına anlatmakla tehdit etmedir" (sırasıyla; $p < 0.003$, $p < 0.050$, $p < 0.0001$). "Bağırma-hakaret etme" ve "dayak atma" sıklığı yaşla birlikte azalmaktadır. Temel disiplin uygulamaları, bunlara göre CADÖ ortalamalarının genel grupta ve yaş grupları arasında dağılımı Tablo 1 de yer almaktadır.

Tablo 1 : Temel disiplin uygulamaları, CADÖ ortalamaları ve yaşlara göre dağılım.

	Genel Grup		4-6 yaş		7-9 yaş		10-12 yaş	
	n (%)	CADÖ	n (%)	CAD Ö	n (%)	CADÖ	n (%)	CADÖ
Genel grup	442(100.0)	42.72	80 (18.1)	54.78	176 (39.9)	43.12	186 (42.0)	41.17
Ödüller								
Para	72 (16.3)	47.86**	8 (10.0)	51.00	28 (15.9)	50.04*	36 (19.4)	44.73
Hediye	233 (52.7)	43.93	45 (56.3)[▲]	48.85	97 (55.1)	41.61	91 (48.9)	41.19
Gezme	122 (27.6)	40.50	26 (32.5)	51.14	47 (26.7)	40.68	49 (27.3)	36.43
Sevip okşama	171 (38.9)	43.03	36 (45.0)	48.18	69 (32.9)	43.66	66 (35.5)	40.06
Etkinlik	129 (29.2)	37.54**	21 (26.3)	43.75	57 (32.4)	40.59	51 (27.4)	31.75*
Özel Zaman								
Her gün	191 (43.2)	41.36	44(55.0)[▲]	44.79	84 (47.7)	40.13	63 (33.9)	41.00
Haftada birkaç	148 (33.5)	40.97	25 (31.3)	42.93	61 (34.7)	41.52	62 (33.3)	39.62
Ayda birkaç	33 (7.5)	40.81	1 (1.3)	-	11 (6.3)	54.50	21 (11.3)	32.25
Nadiren	70 (15.8)	51.39*	10 (12.5)	56.83	20 (11.4)	55.60*	40 (21.5)	48.71*
Cezalar								
Açıklama yapma	164 (37.1)	40.49	31 (38.8)	49.11	63 (35.8)	40.72	70 (37.6)	36.27*
Ceza ile tehdit	115 (26.0)	43.43	20 (25.0)	43.08	47 (26.7)	45.68	48 (25.8)	41.47
Mola	29 (6.6)	42.28	8 (10.0)	47.67	12 (6.8)	40.90	9 (4.8)	41.80
Mahrum bırakma	96 (21.7)	42.03	17 (21.3)	39.75	40 (22.7)	40.19	39 (21.0)	44.45
Bağırma-hakaret	129 (29.2)	47.18**	50 (37.5)	48.88	44 (25.0)	43.24	55 (29.6)	49.63*
Dayak	32 (7.2)	48.85**	9 (11.3)	44.43	11 (6.3)	44.87	12 (6.5)	54.55*
Anlatmakla tehdit	32 (7.2)	57.64**	9 (11.3)	45.17	13 (7.4)	61.38*	10 (5.4)	63.25*
Küsmeye	69 (15.6)	46.02	14 (17.5)	41.25	31 (17.6)	47.05	24 (12.9)	47.21
Dayak								
Haftada birkaç	51 (11.5)	49.94	15 (18.8)	50.00	22 (12.5)	49.00	14 (7.5)	51.20
Ayda birkaç	66 (14.9)	50.86	14 (17.5)	46.00	26 (14.8)	54.05	26 (14.0)	48.95
Nadiren	82 (18.6)	44.65	15 (18.8)	47.80	36 (20.5)	45.14	31 (16.7)	42.40
Hiç yok	243 (55.0)	37.66*	36 (45.0)	43.27	92 (52.3)	37.38*	115(61.8)*	37.39*

*,**, [▲] = $p > 0.005$; [▲] Ki-kare; *Kruskal Wallis; ** Man Whitney U; CADÖ= Connors Aile Derecelendirme Ölçeği

Disiplin Yöntemleri İle Çocuklar ve Ebeveynlerin Cinsiyeti Arasındaki İlişki: Annelerin % 47.5'i, babaların ise % 32'si çocuğuna her gün düzenli olarak özel zaman ayırdığını bildirmiştir (p=0.027). "Para" gibi maddi ödüller annelerin % 40.3'ü, babaların % 52.5'i tarafından çocuğunu ödüllendirmek amacıyla kullanılmaktadır (p=0.014). Erkek çocuklar için; "para ile ödüllendirilmek" CADÖ ortalamalarında anlamlı artışa (p=0.031); "sevdiği bir etkinlik yaparak" ödüllendirilmek ise azalmaya işaret etmektedir (p=0.005). Ceza uygulamaları adı altında "dayak" sorguladığında (Ek 1-anket; soru 2); bu oran kızlar için %4.8, erkekler için %8.2 olarak belirlenmiştir (p=0.142). Anketin başka bir sorusunda (Ek 1-anket; soru 4) "dayak sıklığı" sorulmuştur; buna göre kızların % 48.4'üne karşın erkeklerin % 51.6'sının farklı sıklıklarla ebeveynlerinden dayak yediği belirlenmiştir (p=0.017). Erkeklerde "bağırıp hakaret etme" (p=0.034) ve "başkalarına anlatmakla tehdit etme" (p=0.002) CADÖ ortalamalarında anlamlı artışla ilişkili bulunmuş; buna karşın kızlarda herhangi bir yöntemle ilgili anlamlı ilişki gözlenmemiştir. Ebeveynlerin ve çocukların cinsiyetine göre disiplin yöntemleri ve CADÖ ortalamaları Tablo 2'de yer almaktadır.

Psikiyatrik Tanılar, Disiplin Yöntemleri ve CADÖ ortalamaları: Olguların 275'i (% 62.2) dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB), 63'ü (% 14.3) kaygı bozukluğu, 10'u (% 2.3) duygudurum bozukluğu ve 94'ü (% 21.3) diğer bir ruhsal bozukluk tanısı almaktadır. Tanılara göre CADÖ ortalamaları DEHB'lilerde 46.51, kaygı bozukluğu olanlarda 36.19, duygudurum bozukluğu olanlarda 33.43 ve diğer bir bozukluk tanısı alanlarda 35.98 olarak belirlenmiştir. "Para" ile ödüllendirilen DEHB'lilerde bu yöntemle ödüllendirilmeyen DEHB'lilere kıyasla anlamlı artmış CADÖ ortalamaları gözlenmiştir (p=0.016). Ödül olarak "birlikte hoşlandığı bir etkinlik yapma" kaygı bozukluğu olanlarda daha düşük CADÖ ortalamaları ile ilişkili bulunmuştur (p=0.036). Tüm tanılarda "özel zaman ayırma sıklığı" azaldıkça CADÖ ortalamaların arttığı gözlenirken, bu durum yalnızca "diğer bozukluklar" tanı grubu için anlamlı düzeydedir (p=0.050). "Bağırıp-hakaret etme" (p=0.057), "dayak" (p=0.048) ve "başkasına anlatma ile tehdit etme" (p=0.005) şeklinde cezalandırma; ayrıca "dayak atma sıklığı" (p=0.0001) DEHB'lilerde anlamlı biçimde artmış CADÖ ortalamaları ile ilişkiliyken, benzer özellik diğer tanı gruplarında gözlenmemiştir. Tanılara ve kullanılan

Tablo 2 : Ebeveynlerin ve çocukların cinsiyetine göre disiplin yöntemleri

	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Anne	Baba
	n (%)	n (%)	CADÖ		n (%)	n (%)
Genel Grup	316 (71.5)	126 (28.5)	44.07	38.99	320 (72.4)	122 (27.6)
Ödüller						
Para	60 (19.0)	12 (9.5)*	49.18**	39.57	41 (12.8)	31 (25.4)*
Hediye	169 (53.5)	64 (50.8)	45.01	40.68	175 (54.7)	58 (47.5)
Gezme	96 (30.4)*	26 (20.6)	41.83	36.11	89 (27.8)	33 (27.0)
Sevip okşama	130 (41.1)*	41 (32.5)	45.05	35.60	134(41.9)*	37 (30.3)
Etkinlik	94 (29.7)	35 (27.8)	38.85**	33.83	92 (28.8)	37 (30.3)
Cezalar						
Açıklama yapma	108 (34.2)	56 (44.4)*	41.12	39.21	121 (37.8)	43 (35.2)
Ceza ile tehdit	91 (28.8)*	24 (19.0)	44.25	40.40	71 (22.2)	44 (36.1)*
Mola	19 (6.0)	10 (7.9)	44.83	37.17	19 (5.9)	10 (8.2)
Mahrum bırakma	72 (22.8)	24 (19.0)	43.61	35.71	69 (21.6)	27 (22.1)
Bağırma-hakaret	105 (33.2)*	24 (19.0)	47.72**	44.33	94 (29.4)	35 (28.7)
Dayak	26 (8.2)	6 (4.8)	49.05	47.75	24 (7.5)	8 (6.6)
Anlatmakla tehdit	29 (9.2)*	3 (2.4)	57.25**	61.50	25 (7.8)	7 (5.7)
Küsme	57 (18.0)*	12 (9.5)	47.38	37.67	55 (17.2)	14 (11.5)

*,** = p<0.005; *Ki-kare; **Man Whitney U; CADÖ = Connors Aile Derecelendirme Ölçeği

disiplin yöntemine göre CADÖ ortalamaları Tablo 3'de yer almaktadır.

33.43 ± 18.3 ve diğer tanılar alanların 35.98 ± 17.8 olarak belirlenmiştir (p=0.0001).

Tablo 3 : Tanılara ve kullanılan disiplin yöntemlerine göre CADÖ ortalamaları

	DEHB		KB		DDB		DB	
	n (%)	CADÖ	n (%)	CADÖ	n (%)	CADÖ	n (%)	CADÖ
Genel Grup	275 (62.2)	46.51*	63 (14.3)	36.19	10 (2.3)	33.43	94 (21.3)	35.98
Ödüller								
Para	47 (17.1)	53.06**	11 (17.5)	37.86	2 (20.0)	47.50	12 (12.8)	34.63
Hediye	149 (54.2)	46.64	31 (49.2)	40.35	7 (70.0)	36.75	46 (48.9)	38.14
Gezme	76 (27.6)	45.24	19 (30.2)	30.50	4 (40.0)	41.25	23 (24.5)	31.53
Sevip okşama	113 (41.1)	45.70	22 (34.9)	34.42	5 (50.0)	32.20	31 (33.0)	40.25
Etkinlik	81 (29.5)	42.91	22 (34.9)	27.14**	3 (30.0)	26.00	23 (24.5)	38.48
Özel Zaman								
Her gün	117 (42.5)	43.93	27 (42.9)	39.50	3 (30.0)	31.00	44 (46.8)	36.23
Haftada birkaç	90 (32.7)	43.93	21 (33.3)	31.56	3 (30.0)	30.75	34 (36.2)	30.75
Ayda birkaç	22 (8.0)	46.22	3 (4.8)	25.00	4 (40.0)	29.67	4 (4.3)	30.00
Nadiren	46 (16.7)	52.57	12 (19.0)	44.15	-	-	12 (12.8)	55.11**
Cezalar								
Açıklama yapma	92 (33.5) [▲]	45.30	25 (39.7)	33.64	6 (60.0)	27.50	41 (43.6)	34.09
Ceza ile tehdit	72 (26.2)	48.30	19 (30.2)	42.40	4 (40.0)	44.00	20 (21.3)	27.92
Mola	20 (7.3)	45.53	2 (3.2)	23.00	-	-	7 (7.4)	27.50
Mahrum bırakma	66 (24.0)	44.81	11 (17.5)	38.00	1 (10.0)	-	18 (19.1)	35.29
Bağırma-hakaret	86 (31.3)	49.92**	19 (30.2)	42.62	2 (20.0)	51.50	22 (23.4)	38.87
Dayak	23 (8.4)	54.21**	1 (1.6)	36.00	1 (10.0)	60.00	7 (7.4)	28.80
Anlatmakla tehdit	23 (8.4)	59.53**	3 (4.8)	56.00	2 (20.0)	51.50	4 (4.3)	53.33
Küsme	46 (16.7)	51.31	3 (4.8)	29.00	2 (20.0)	25.00	18 (19.1)	37.90
Dayak sıklığı								
Haftada birkaç	37 (13.5)	51.30	5 (7.9)	53.00	-	-	9 (9.6)	41.20
Ayda birkaç	42 (15.3)	61.40*	4 (6.3)	36.33	1 (10.0)	21.00	19 (20.2)	37.26
Nadiren	48 (17.5)	46.19	18 (28.6)	42.90	1 (10.0)	-	15 (16.0)	40.70
Hiç yok	148 (53.8)	41.75	36 (57.1)	29.10	8 (80.0)	35.50	51 (54.3)	32.93

***, ▲ = p<0.05; *Kruskal Wallis; **Man Whitney U; ▲ = Ki-kare;

CADÖ = Conners Aile Derecelendirme Ölçeği; DEHB = Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu;

KB = Kaygı Bozuklukları; DDB = Duygudurum Bozuklukları; DB = Diğer Bozukluklar

Kullanılan ödüllendirme ya da cezalandırma yöntemleri, dayak yeme sıklığı ve günlük TV izleme süreleri ile tanılar arasında anlamlı ilişki belirlenmemiştir. Yıkıcı davranım bozukluğu (YDB) tanısı alanların % 16.8'inin, kaygı bozukluğu tanısı alanların % 11.1'inin, duygudurum bozukluğu tanısı alanların % 20'sinin ve diğer tanılardan birini alanların % 8.5'inin, günde 2-4 saat bilgisayar kullandığı belirlenmiştir (p=0.044).

YDB tanısı alan çocukların CADÖ ortalamaları 46.51 ± 18.1, kaygı bozukluğu tanısı alanların 36.19 ± 20.7, duygudurum bozukluğu tanısı alanların

Demografik Özellikler ve Disiplin Yöntemleri: Özgeçmişinde önemli bir hastalık geçirmiş olmanın (n;172; % 38.9) hiçbir disiplin yöntemi ile ilişkisi belirlenmemiştir. Anneden uzun süre ayrılma öyküsü olan 28 çocuğun (%6.3) %46.4'ünün, ayrılık öyküsü olmayan 414 çocuğun % 24.6'sının ceza ile tehdit edildiği ancak cezalandırılmadığı belirlenmiştir (p=0.013). "Bağırma" ayrılık öyküsü olanların % 46.4'ünün, ayrılık öyküsü olmayanların % 26'sının cezalandırılması için kullanılmaktadır (p=0.035).

Üçten fazla kardeşe sahip olan çocukların CADÖ

ortalamaları 51.25 ± 12.9 , 1-3 kardeşi olanların 42.64 ± 19.0 ve tek çocuk olanların 40.50 ± 19.8 olarak belirlenmiştir. Tek çocukların % 5.6'sının, 1-3 kardeşi olanların % 7.3'ünün ve üçten fazla kardeşi olanların %10.5'inin disiplin amacıyla dayak yediği belirlenmiştir.

Doğurma yaşı ile diğer tutumlar arasında ilişki belirlenememiştir. Anne olma yaşı arttıkça "çocuğa özel zaman ayırma sıklığı" artmaktadır. "Dayak" en fazla 19 yaşından önce anne olmuş kişiler tarafından kullanılmaktadır. Doğurma yaşı ve çocuğa özel zaman ayırma ve dayak sıklığı ile ilgili özellikler tablo 4'de yer almaktadır.

Çalışmaya katılan ailelerin 372'si (% 84.1) çekirdek aile, 49'u (% 11.1) geniş aile ve 21'i (%4.8) tek ebeveynli ailedir (Boşanma- n:19- % 90.5; Ebeveyn kaybı- n:2- % 9.5). Çocukların 41'inin (% 9.2) anne babası boşanmıştır; bunların 19'u (% 46.3) tek ebeveynli aile, 22'si (% 53.7) ise boşanmanın ardından geniş aile ile yaşamaya devam edenlerdir. Aile tipi ve disiplin yöntemleri arasındaki özellikler incelenmiştir ve anketteki 3 soru aile tipi ile ilişkilendirilmiştir. Aile tipi ile etkilenen tutumlar ve bu bulguların dağılımı tablo 5'de yer almaktadır.

Yaşamın ilk 6 ayında anne sütü (n: 274; % 62) ya da mama (n: 166; %37.6) ile beslenme, kardeş ölümü öyküsü (n: 38; % 8.6), annede (n: 87; % 19.7) ya da

Tablo 4 : Annelerin çocuklarını doğurma yaşı, çocuğa özel zaman ayırma ve dayak sıklığı ile ilgili özellikler

	Genel Grup n (%)	< 19 yaş n (%)	20-29 yaş n (%)	30-39 yaş n (%)	> 40 yaş n (%)
Genel Grup	442 (100.0)	30 (6.8)	262 (59.3)	142 (32.1)	8 (1.8)
Özel Zaman Sıklığı*					
Her gün	191 (43.2)	7 (23.3)	119 (45.4)	59 (41.5)	6 (75.0)
Haftada Birkaç	148 (33.5)	9 (30.0)	91 (34.7)	47 (33.1)	1 (12.5)
Ayda Birkaç	33 (7.5)	1 (3.3)	19 (7.3)	13 (9.2)	-
Nadiren	70 (15.8)	13 (43.3)	33 (12.6)	23 (16.2)	1 (12.5)
Dayak Atma*	199;(45.0)	18 (60.0)	118 (45.0)	62 (43.7)	1 (12.5)

* p<0.005; *Ki-kare; < 19 Yaş = 19 Yaşından Önce; > 40 Yaş = 40 Yaşından Sonra

Tablo 5 : Aile tipi ve disiplin yöntemleri

	Genel Grup			Aile Tipi		
	Genel Grup n (%)	Boşanma		ÇA n (%)	GA n (%)	TEA n (%)
		Yok n (%)	Var n (%)			
Genel Grup	399 (90.2)	41 (9.2)		371 (84.1)	49 (11.1)	21 (4.8)
Ödüller						
Etkinlik	129 (29.2)	112 (28.1)	17 (41.5)*	114 (27.8)	14 (28.6)	12 (57.1)*
Para	72 (16.3)	61 (15.3)	11 (26.8)*	58 (15.6)	9 (18.4)	5 (23.8)
Cezalar						
Açıklama	164 (37.1)	142 (35.6)	21 (51.2)*	134 (36.1)	21 (42.9)	9 (21.0)
Yapma	129 (29.2)	119 (29.8)	10 (24.4)	117 (31.7)*	9 (18.4)	3 (14.3)
Bağırma-Hakaret	199(45.1)	183(45.9)*	15 (36.6)	162 (43.7)	30 (61.2)*	7 (33.3)
Dayak						
Ceza Sıklığı						
Her Gün	25 (5.4)	24 (6.6)*	-	22 (6.4)	1 (2.3)	1 (5.0)
Haftada Birkaç	90 (20.4)	87 (23.8)*	3 (7.5)	75 (21.9)	14 (31.8)*	1 (5.0)
Ayda Birkaç	82 (18.2)	70 (19.1)	11 (27.5)	65 (19.0)	11 (25.0)	6 (30.0)
Nadiren	145 (32.8)	125 (34.2)	19 (47.5)*	120 (35.0)	13 (29.5)	11 (55.0)*
Hiçbir Zaman	67 (15.2)	60 (16.4)	7 (17.5)	61 (17.8)	5 (11.4)	1 (5.0)

*p<0.005; *Ki-kare; ÇA= Çekirdek Aile; GA= Geniş Aile; TEA= Tek Ebeveynli Aile

babada (n: 41; % 9.3) ruhsal bozukluk bulunması, babanın çalışıp çalışmaması (n: 20; % 4.5) ile hiçbir disiplin yöntemi arasında ilişki belirlenmemiştir. Önerilen ödül (etkinlik yapma) ve ceza yöntemleri (mola, mahrum bırakma) anne ve babanın eğitimi ile eş zamanlı olarak artarken, önerilmeyen (para ile ödüllendirme ve dayak) uygulamalar eğitim ile birlikte azalmaktadır. Anne ve babaların eğitim düzeyi ile kullanılan disiplin yöntemleri arasındaki ilişki Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6 : Anne ve babaların eğitim düzeyine göre cevapların dağılımı

	Annenin Eğitimi				*p
	Genel Grup n (%)	İlkokul n (%)	Ortaokul- Lise n (%)	Üniversite n (%)	
Genel Grup		205 (46.4)	184 (41.6)	53 (12.0)	
Ödüller					
Para	72 (13.6)	46 (22.4)	20 (10.9)	6 (11.3)	0.005
Etkinlik	129 (29.2)	43 (21.0)	65 (35.3)	32 (39.6)	0.002
Cezalar					
Mola	29 (6.6)	6 (2.9)	15 (8.2)	8 (15.1)	0.003
Mahrum bırakmak	96 (21.7)	32 (15.6)	40 (21.7)	24 (45.3)	0.000
Dayak	199 (45)	104 (50.7)	80 (43.5)	15 (28.3)	1 0.012
Medya					
TV >4 saat/g	95 (21.5)	54 (26.3)	32 (17.4)	9 (17.0)	0.011
Bilgisayar >2 saat/g	63 (14.3)	25 (12.2)	27 (14.8)	11 (20.8)	0.009
	Babanın Eğitimi				*p
	Genel Grup n (%)	İlkokul n (%)	Ortaokul- Lise n (%)	Üniversite n (%)	
Genel Grup		139 (31.4)	197 (44.6)	106 (24.0)	
Ödüller					
Para	72 (13.6)	23 (16.5)	29 (14.7)	20 (18.9)	0.644
Etkinlik	129 (29.2)	34 (24.5)	54 (27.4)	41 (38.7)	0.040
Cezalar					
Mola	29 (6.6)	2 (1.4)	14 (7.1)	13 (12.3)	0.003
Mahrum bırakmak	96 (21.7)	22 (15.8)	36 (18.3)	38 (35.8)	0.000
Dayak	199 (45.0)	76 (54.7)	76 (38.9)	47 (44.3)	1 0.014
Medya					
TV >4 saat/g	95 (21.5)	45 (32.4)	32 (16.2)	18 (17.0)	0.001
Bilgisayar >2 saat/g	63 (14.3)	20 (14.4)	26 (13.3)	17 (16.0)	0.012

*p<0.005; *Ki-kare

Kendi cinsiyetinden kardeşi olan çocukların % 39.6'sı, olmayanların ise % 50.2'si "dayak" ile cezalandırılmaktadır (p=0.016). İlk çocuk olmanın hiçbir disiplin yöntemi ile ilişkisi belirlenmemiştir.

Çalışan anneler çocuklarını "etkinlik" yaparak daha sık ödüllendirirken (p=0.017), ev hanımları daha düzenli özel zaman ayırmaktadır. "Sevdiği şeyden mahrum bırakma" çalışan anneler tarafından daha sık kullanılırken, "dayak" ev hanımları tarafından daha sık kullanılmaktadır. Annenin çalışma durumu ve disiplin yöntemleri arasındaki ilişki Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7 : Annenin çalışma durumu ve disiplin yöntemleri

	Genel Grup n (%)	Çalışmaya n (%)	Çalışan n (%)	*p
Genel Grup		349 (79.0)	93 (21.0)	
Etkinlik	129 (29.2)	93 (26.6)	36 (38.7)	0.017
Düzenli Özel Zaman	191 (43.2)	163 (46.7)	28 (30.1)	0.012
Mahrum bırakmak	96 (21.7)	63 (18.1)	33 (35.5)	0.000 1
Dayak	199 (45)	166 (47.6)	33 (35.5)	0.024
Bilgisayar >2 saat/g	63 (14.3)	44 (12.6)	19 (20.4)	0.002

*p<0.005; *Ki-kare

ilişki Tablo 7'de yer almaktadır.

Ceza yöntemi olarak "mola" (% 58.0; p=0.003) ve "sevdiği şeyden mahrum bırakma" (% 37.0; p=0.018) bebeklik döneminde bir akrabası tarafından bakım görenlerde daha sık kullanılmaktadır. "Birlikte hoşlandığı bir etkinlik yapma" (% 54.5; p=0.004) ve "gezmeye götürme" (%45.5; p=0.031) şeklinde ödüllendirmelerin bakıcı tarafından bakım gören çocukların disiplininde daha sık kullanıldığı belirlenmiştir. Bebeklik döneminde bakım veren kişi ve disiplin yöntemleri arasındaki ilişki Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8 : Bebeklik döneminde bakım veren kişi ve disiplin yöntemleri

	Genel Grup n (%)	Anne-Baba n (%)	Akraba n (%)	Bakıcı n (%)	*p
Genel Grup		362 (81.9)	46 (10.4)	33 (7.5)	
Mola	29 (6.6)	21 (5.8)	8 (17.4)	-	0.003
Mahrum bırakmak	96 (21.7)	70 (19.3)	17 (37.0)	9 (27.3)	0.018
Gezmeye götürme	122 (27.6)	91 (25.1)	15 (32.6)	15 (45.5)	0.031
Etkinlik	129 (29.2)	100 (27.6)	11 (23.9)	18 (54.5)	0.004

*p<0.005; *Ki-kare

Demografik Özellikler ve CADÖ ortalamaları: Çalışan kadınların çocuklarının CADÖ ortalamaları 36.61 ± 18.6 , çalışmayanların ise 44.41 ± 19.1 olarak belirlenmiştir ($p=0.004$). İlk çocuk olmak, kendi cinsinden kardeşe sahip olmak, anne ya da babanın ruhsal hastalığının olması, kardeş ölümü öyküsü, yaşamın ilk 6 ayında anne sütü ya da mama ile beslenme, aylık öyküsü, önemli bir hastalık geçirmiş olma, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, aile tipi, doğurma yaşı ile CADÖ ortalamaları arasında ilişki belirlenmemiştir. İlkokul mezunu olan annelerin çocuklarının CADÖ ortalamaları 46.44 ± 18.6 , ortaokul-lise mezunu olanların 41.91 ± 19.1 ve yüksek okul mezunu olanların 33.86 ± 16.9 olarak belirlenmiştir ($p=0.002$). İlkokul mezunu olan babaların çocuklarının CADÖ ortalamaları 47.23 ± 19.4 , ortaokul-lise mezunu olanların 42.65 ± 18.9 ve yüksek okul mezunu olanların 37.87 ± 17.5 olarak belirlenmiştir ($p=0.008$).

Bebekliğinde anne-babası tarafından bakılan çocuklar için CADÖ ortalaması 44.11 ± 18.8 , bir akrabası tarafından bakılanlar için 36.48 ± 19.2 ve bakıcı tarafından bakılanlar için 36.73 ± 18.4 olarak belirlenmiştir ($p=0.034$).

Televizyon ve Bilgisayar: Günlük televizyon izleme süreleri arttıkça CADÖ ortalamaları anlamlı biçimde artmaktadır. Televizyon ve bilgisayar kullanımına göre CADÖ ortalamaları Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9 : Televizyon ve bilgisayar kullanımı, CADÖ ortalamaları

	n (%)	CADÖ	*p
Günlük TV İzleme Süresi			
İzlemeyen	27 (6.1)	55.62	
2 saatten az	130 (29.4)	37.29	
2-4 saat	190 (43)	41.33	
4 saatten fazla	95 (21.5)	49.81	0.0001
Günlük Bilgisayar Kullanma Süresi			
Kullanmayan	209 (47.3)	43.31	
2 saatten az	170 (38.5)	40.48	
2-4 saat	47 (10.6)	45.40	
4 saatten fazla	16 (3.6)	50.58	0.225

* $p < 0.005$, *Kruskal Wallis

Cinsel Eğitim: İlkokul mezunu annelerin % 15.6'sı, ortaokul mezunu olanların % 31.0'i ve üniversite mezunu olanların % 26.4'ü 6 yaşından önce çocuğuna cinsel eğitim vermeye başladığını bildirmiştir ($p=0.003$). İlkokul mezunu babaların %

18.0'i, ortaokul mezunu olanların % 23.9'u ve üniversite mezunu olanların % 29.24'si 6 yaşından önce çocuğuna cinsel eğitim vermeye başladığını bildirmiştir ($p=0.098$). Altı yaşından önce cinsel eğitime başlama oranı 19 yaşından önce anne olanlarda % 20.0; 20-29 yaşları arasında anne olanlarda % 22.1; 30-39 yaşları arasında anne olanlarda % 26.8; ve 40 yaşından sonra anne olanlarda % 12.5 olarak belirlenmiştir ($p=0.040$). Cinsel eğitim verilmeyenlerin ve 6 yaşından önce cinsel eğitime başlanmayanların erkek çocuklar arasında daha sık olduğu belirlenmiştir; bu durum hem anneler hem de babalar için geçerlidir. Buna karşın kız çocukların cinsellikle ilgili soruları anneleri tarafından daha az cevaplanmaktadır. Cinsel eğitim ile ilgili sorular, yanıtların dolduran kişiye ve çocuğun cinsiyetine göre dağılımı Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10: Cinsel eğitim, çocuklar ve ebeveynin cinsiyetine göre tutumlar

	Cinsel Eğitime Başlama Yaşı			Çocuğun Cinsellikle İlgili Sorularını		
	Eğitim Yok n (%)	> 6 Yaş n (%)	< 6 Yaş n (%)	Cevaplamam n (%)	Kızarım n (%)	Açıklarım n (%)
Genel	127 (28.7)	212 (48.0)	103 (23.3)	121 (27.4)	14 (3.2)	307 (69.5)
Kız*	24 (19.0)	66 (52.4)	36 (28.6)	24 (19.0)	3 (2.4)	99 (78.6)
Erkek *	103 (32.6)	146 (46.2)	67 (21.6)	97 (30.7)	11 (3.5)	208 (65.8)
Anne	86 (26.9)	151 (47.12)	83 (25.9)	85 (26.6)	10 (3.1)	225 (70.3)
Baba	41 (33.6)	61 (50.0)	20 (16.4)	36 (29.5)	4 (3.3)	82 (67.2)
	Eğitim Yok / Geç		Uygun Eğitim	1. Olumsuz		2. Olumsuz
	Anne		Baba			
Kız	67 (70.5)		28 (29.5)	24 (77.4)		7 (22.6)
Erkek	170 (75.6)*		55 (24.4)	62 (68.1)		29 (31.9)
Kız	23 (74.2)		8 (25.8)	78 (82.1)*		17 (17.9)
Erkek	79 (86.8)*		12 (13.2)	157 (69.8)		68 (30.2)*
	Baba		Anne			

* $p < 0.005$; *Ki-kare; >6 Yaş= 6 Yaşından Sonra; < 6 Yaş= 6 Yaşından Önce; 1. Olumsuz= "Çocuğumun cinsellikle ilgili sorularını yanıtlamam" ya da "kızarım" seçenekleri; 2. Olumsuz= Çocuğumun cinsellikle ilgili sorularını onun anlayabileceği biçimde yanıtlarım" seçeneği

TARTIŞMA

Bebeklik ve çocukluk dönemi boyunca ebeveyn tutumları davranış ve kişilik özelliklerini önemli ölçüde etkiler. Ülkemizde ebeveyn tutumları üzerine çalışmalar bulunmakla birlikte, bu tutumların davranış üzerine etkileri ve klinik örneklemedeki durum yeterince ayrıntılı araştırılmamıştır.

Ödüller: Cezalar kadar ödüller de disiplin uygulamalarının temel taşları sayılırlar. Ödüllerin dışlandığı katı tutumlar çoğu kez etkisiz, hatta zarar vericidir. Konunun diğer önemli boyutu hangi ceza ya da ödülün daha zararsız ve yararlı olduğudur. Bu çalışmada en sık kullanılan ödüller “istediği bir şeyi alma” ve “sevip okşama, beğenisini belirtme” olarak belirlenmiştir. Buna karşın en az kullanılan ödülün “para verme” olduğu görülmüştür. Ödül yöntemlerinin davranışa yansımaları araştırıldığında; en yüksek CADÖ ortalaması “para verme” ve en düşük ortalaması “birlikte hoşlandığı bir etkinlik yapma” seçeneği ile ilişkili bulunmuştur. Yaşlara göre bakıldığında ise “para vermenin” yaşla arttığı, buna karşın diğer ödüllendirme yöntemlerinin yaşla azaldığı görülmüştür.

APA (1998) tarafından en sık önerilen olumlu pekiştiriciler istenen davranışları fark ederek sıklıkla övmek, istenmeyen ufak tefek şeyleri görmezden gelmek ve sürekli bir şekilde olumlu model oluşturmaktır. Model oluşturabilmek, önerilen sıcak ilişkiyi kurabilmek ve kuralları öğretebilmek için çocuğa düzenli zaman ayrılması gerekir. Çocuğa ayrılan zaman günlük rutinin dışında ve karşılıklı hoş giden etkinlikleri içerecek şekilde olursa daha etkin olacaktır (APA 1998). Bu bilgilerle uyumlu olarak; nadiren “özel zaman ayrılan” çocukların CADÖ ortalamaları diğerlerinden belirgin olarak yüksek bulunmuştur. Diğer bir bulgu ise çocuğun yaşı arttıkça özel zaman sıklığının azalıyor olmasıdır.

Bazı disiplin yöntemlerinin çocuğun ya da ebeveynin cinsiyetinden güçlü şekilde etkilendiği belirlenmiştir. “Para ile ödüllendirmek” babalar tarafından ($p=0.001$), “sevip okşamak” ise anneler tarafından ($p=0.016$) daha sık kullanılan ödüllerdir. Ayrıca kızlara oranla erkekler “para” ile ($p=0.009$), kızlar ise “gezmeye gitmek” ile daha sık ödüllendirilmektedirler ($p=0.024$). Disiplin yöntemleri ile ilgili diğer çalışmalarda; kullanılan ödüllendirme yöntemlerinin çocuğun cinsiyetinden nasıl etkilendiğine ilişkin ayrıntılı bilgi bulunmamakla birlikte, kız çocuklarına uygulanan disiplinin genel olarak daha yumuşak ve sıcak olduğu bildirilmektedir (Crockenberg 1998, Horn ve ark. 2004).

Cezalar: En sık kullanılan yumuşak disiplin tekniğinin “ceza vermeksizin yaptığının neden yanlış olduğunu açıklamak” olduğu bildirilmektedir

(Hunter ve ark. 2000, Regalado ve ark. 2004, Straus ve ark. 1998). Benzer olarak çalışmamızda, “yaptığının yanlış olduğunu açıklama” tüm cezalandırma yöntemlerinden daha sık (%37.1) kullanılmaktadır. Yine de bu yüksek oran Türkiye’de yapılan diğer çalışmalardan düşüktür. Elli Türk anne ile yapılan bir çalışmada “sözel açıklama” ve “kızma”nın (%74) sıklıkla kullanıldığı bildirilmiştir (Kırcaali-İftar 2005). Bizim çalışmamızdaki oranın daha düşük olmasının nedeni daha fazla davranış sorunu gösteren klinik örneklemi içermesi olabilir. Toplum temelli örneklerde yumuşak tekniklerin daha sık kullanılması beklenen bir durumdur. Diğer bir yumuşak disiplin tekniği olan “ceza vermeksizin ceza ile tehdit etmek” de sık tercih edilen bir seçenektir (%26). Kırcaali-İftar (2005) bu yöntemin Türk annelerin % 18’i tarafından kullanıldığını bildirmiştir. APA’nın (1998) önerdiği ceza yöntemleri arasında en sık kullanılan; “istediğini almama ve sevdiği şeyden mahrum bırakma” yönteminin bu çalışmada % 21.7 oranında, yine önerilen bir yöntem olan “molanın” ise % 6.6 gibi düşük bir oranda kullanıldığı belirlenmiştir. Benimsenen disiplin uygulamaları kültürler arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin Socollar ve arkadaşları (2005) bulgularımızla uyumlu şekilde molanın en az kullanılan disiplin yöntemi olduğunu bildirmişlerdir. Öte yandan bazı çalışmalar molanın en sık kullanılan ceza yöntemi olduğunu bildirmektedir (Regalado ve ark. 2004, Campbell 1992).

Regalado ve arkadaşları (2004) küçük çocuklarının disiplini için ebeveynlerin % 26’sının dayak atmayı, % 67’sinin bağırmaı tercih ettiğini bildirmişlerdir. Bu çalışmada; “bağırma, hakaret etme” (%29.2) ve “dayak atma” (%7.2) önerilmeyen yöntemler olmakla birlikte önerilen cezalandırma yöntemlerinden daha sık kullanıldıkları görülmüştür. “Dayak” için belirlenen oran, Türkiye de yapılan diğer çalışmalardan belirgin olarak düşüktür. Türk annelerin % 30’unun bağırmaı, % 20’sinin fiziksel cezalandırmayı disiplin amacıyla kullandıkları bildirilmiştir (Kırcaali-İftar 2005). Türkiye de yapılan başka bir çalışmada fiziksel cezalandırılma sıklığı % 28 olarak belirlenmiştir (Erkman ve Rohner 2006). Bilir ve arkadaşları (1986) 5 yaşın altındaki Türk çocuklarının % 36’sının dayak ile cezalandırıldıklarını bildirmişlerdir. Bu soruda belirlediğimiz düşük dayak oranı çalışmanın diğer bir sorusu ile de

çalışmaktadır. Bu soruda fiziksel cezalandırma “dayak atma sıklığı” olarak tekrar sorulmuş ve ebeveynlerin % 45’i çocuğuna değişik sıklıklarda vurduğunu bildirmişlerdir. Bu oranın gerçeği daha doğru yansıttığı düşünülebilir. Bu farklılık “dayak gibi istismara ilişkin soruların daha doğrudan ve kapalı uçlu sorulması gerektiği” fikrini desteklemektedir (Feldhaus ve ark. 1997). Bu farkın bir diğer olası nedeni ise ebeveynlerin “dayak atmayı” disiplinin parçası ya da bir ceza yöntemi olarak algılamaları olabilir. Disiplin amacıyla dayak atmadığını bildiren ebeveynler, birkaç dakika sonra çok daha yüksek oranda dayak attıklarını belirtmiştir. Belki de bu ebeveynler dayağı disiplin dışı bir nedenle attıkları kanısındadır. Pilot çalışmanın yapılmaması ve bu farklılığı önleyecek yöntemlerle soruların sorulmamış olması bu çalışmanın sınırlılıklarındadır. Ancak bu sınırlılık ilginç bir gözleme neden olmuştur.

“Sözel azarlama” ve “bedensel cezalandırma” sıklıkla geçici etki sağlar ve sık kullanıldıklarında çocuğun dikkatini sağlayacağı için istenmeyen davranışın artmasına neden olur. Bu uygulamalar daha hızlı etki sağlayabilir ancak “mola” ve “ayrıcılıklardan mahrum etmeye” kıyasla bu etki uzun süreli değildir. Ek olarak bu uygulamalar saldırgan davranışlara model olduğu için de önerilmezler (APA 1998, Rodriguez ve Sutherland 1999). Bu çalışmada, “dayak” ya da “bağırma, hakaret etme” ile cezalandırılan çocukların CADÖ ortalamalarının, uygun şekilde cezalandırılan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ek olarak dayak sıklığı arttıkça CADÖ ortalamasının da eşzamanlı olarak artmaktadır ($p=0.0001$). “Yaramaz çocuklar daha çok dayak yer” düşüncesi yerini “dayak yiyen çocuk daha yaramaz olur” düşüncesine bırakmıştır (Brenner ve Fox 1998, Vittrup ve ark. 2006, Socolar ve Stein 1996). Brenner ve Fox (1998) fiziksel ve sözel cezalandırmanın, çocuktaki davranış problemleri ile tüm demografik özelliklerden daha fazla ilişkili olduğunu bildirmişlerdir. Antisozyal davranışlar genellikle ilkokulda başlarken, fiziksel ve sözel cezalar çocuk daha küçük ve henüz davranış sorunu yokken başlar (Brenner ve Fox 1998). Örneğin “tokat atma” genellikle yaşamın ilk yıllarında başlar ve çoğu zaman değişmeden devam eder (Vittrup ve ark. 2006). Ayrıca “tokat atma”, çocuğa “yaptığı davranışın neden yanlış olduğunu” öğretmeden önce başlar (Socolar ve Stein 1996).

Duygusal baskı ve tehditler de önerilmeyen “zorlayıcı” disiplin uygulamalarındandır. “Durumu başkalarına anlatmakla tehdit etme” (%7) ve “küsme” (%15.6) gibi zorlayıcı yöntemlerin diğer toplumlara kıyasla Türk ana-babalar tarafından hiç de azımsanmayacak oranlarda kullanıldığı görülmektedir. Campbell (1992) “hayal kırıklığını açıklama” ya da diğer ebeveynlere söylemekle tehdit etmenin %0.8 gibi düşük bir oranda kullanıldığını bildirmiştir. Özellikle otorite oluşturmak ile ilgili soruna işaret eden ilk yöntemin en yüksek CADÖ ortalamasına işaret etmesi şaşırtıcı değildir. Bir iletişimden çok iletişimsizlik anlamına gelen “küsme” çocuğa herhangi bir şey öğretmekten uzak ve olumsuz model sunan bir yaklaşımdır. Olumsuz davranışları karşısında ebeveynleri tarafından küsülerek cezalandırılan bir çocuğun gözüyle bu durum; “aile içindeki yerim, kabul görmem hatta gereksinimlerimin karşılanması kesin olmayan, tartışmaya açık bir durumdur” gibi örseleyici biçimde yorumlanabilir ki bu duruma duygusal istismar da denilebilir. Bu çalışmada “küsme” artmış CADÖ ortalaması ile ilişkili bulunmuştur. Bu zorlayıcı yöntemlerin davranışlar üzerine etkilerinin en az çocuğa dayak atmak kadar olumsuz olduğu görülmektedir. Türk aileler için hazırlanan eğitim programlarında, toplumunda sıkça kullanıldığı görülen zorlayıcı yöntemlerin olumsuz etkilerine özellikle yer verilmelidir.

“Erkeklerin kızlardan daha fazla dayak yediği” örneğinde olduğu gibi çocuğun cinsiyeti ile kullanılan disiplin yöntemleri arasında ilişki olduğunu (Crockenberg 1998, Horn ve ark. 2004), ya da olmadığını (Day ve ark. 1987, Regalado ve ark. 2004) bildiren çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmanın bulgularına göre de ceza yöntemleri çocukların cinsiyetine göre değişmektedir (Tablo 2). Erkeklerde kızlara göre anlamlı olarak daha sık kullanılan ceza yöntemleri; “ceza vermekle tehdit etmek” ($p=0.029$), “bağırma, hakaret etmek” ($p=0.002$), “başkalarına anlatmak ile tehdit etmek” ($p=0.007$) ve “küsme” ($p=0.016$) olarak belirlenmiştir. Kızlarda ise “ceza vermeksizin yaptığının yanlış olduğunu anlatmak” daha sık kullanılmaktadır ($p=0.029$). Erkek çocuklara daha katı bir disiplin uygulanıyor gibi görünmektedir; öte yandan bu çalışmada yer alan örneklemin toplum temelli olmadığı, ruhsal bozukluk tanısı alan çocukları ve ailelerini içerdiği göz ardı edilmemelidir. DEHB’nin en sık tanı olduğu ve bu tanının

erkekler arasında daha sık olduğu göz önüne alındığında, bu durum erkek çocuklara daha katı disiplin uygulanmasının nedeni olabilir. Ancak toplum temelli örneklem içeren çalışmalarda da katı ve zorlayıcı yöntemlerin erkekler, yumuşak yöntemler ise kızlar için daha sık tercih edildiği bildirilmektedir (Crockenberg 1998, Horn ve ark. 2004). Çalışmamızda kontrol grubu olarak ruhsal bozukluk tanısı olmayan çocukların ve ailelerin olmaması önemli bir eksiklik. Bu nedenle bulgularımıza dayanarak hangi etmenin daha önemli olduğu konusunda yorum yapmak yanlış olacaktır.

Dayak ve çocuğa yönelik fiziksel istismarın anneler tarafından daha sık kullanıldığı bildirilmektedir (Straus ve ark. 1998). Çalışmamızda da annelerin babalara oranla çocuklarına daha fazla dayak attığı belirlenmiştir. Buna karşın "ceza vermekle tehdit etmek" babalar tarafından daha sık kullanılmaktadır ($p=0.003$). Değişik bir kültürde yapılan başka bir çalışmada, Campbell (1992) babaların annelerden daha sık vurduğunu ve annelerin babalardan daha sık açıklama yaptığını bildirmiştir.

Psikiyatrik Tanılar: Kullanılan ödüllendirme ya da cezalandırma yöntemleri, dayak yeme sıklığı ve günlük TV izleme süreleri ile tanılar arasında anlamlı ilişki belirlenmemiştir. Bilgisayar kullanma süresinin yıkıcı davranım bozukluğu tanısı alanlarda belirgin olarak fazla olduğu belirlenmiştir ($p=0.044$). YDB içinde sınıflandırılan dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun dürtüsel ve problemlerle internet kullanımı ile ilişkisi bilinmektedir. YDB'si olanlarda alkol ve madde bağımlılıkları gibi internet bağımlılığının da daha sık olduğu bildirilmektedir (Chan ve Rabinowitz 2006). Bu tanılara sahip çocuk ve gençler medya kullanımı açısından daha dikkatli sorgulanmalı ve aileleri riskler hakkında daha özenle uyarılmalıdır.

En yüksek CADÖ ortalaması YDB tanısı alan gruba aittir. "Para" ile ödüllendirme YDB'lilerin CADÖ ortalamalarında artışa; "birlikte hoşlandığı bir etkinlik yapma" şeklinde ödüllendirme kaygı bozukluğu tanısı alanların CADÖ ortalamalarında azalmaya işaret etmektedir. "Başkasına anlatmak ile tehdit etme" tüm tanılarda en yüksek CADÖ ortalamaları ile ilişkili bulunmuştur. Ayrıca "başkasına anlatmak ile tehdit etme", "dayak atma" ve "bağırıp hakaret etme" DEHB'lilerde art-

mış CADÖ ortalamaları ile ilişkili bulunmuştur. Bu çalışmada disiplin yöntemleri ile ilgili bulguların çoğunun DEHB'li grupla ilişkili olmasının nedenlerinden biri diğer tanı gruplarında olgu sayılarının daha az olması olabilir. Diğer bir neden ise CADÖ'nün davranış ile ilgili belirtileri taramakta ve ağırlıklı olarak DEHB ve diğer YDB belirtilerinin değerlendirilmesinde kullanılmakta olmasıdır (Dereboy ve ark. 2007). Tüm bu nedenlerle, tanılar ve disiplin yöntemlerinin etkisi konusunda açık bir yorum yapmak olası değildir. Diğer tanılara özgü belirtileri tarayan ölçeklerin kullanılmaması çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır.

Demografik Özellikler: İstatistiksel anlamlılığı olmamakla birlikte kardeş sayısı davranış sorunları üzerine etkili gibi görünmektedir. Üçten fazla kardeşe sahip olan çocukların CADÖ ortalamaları 51.25, 1-3 kardeşi olanların 42.64 ve tek çocuk olanların 40.50 olarak belirlenmiştir. Kardeş sayısı ile cezalandırma yöntemleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmasa da kardeş sayısı "dayak" ile ilişkili gibi görünmektedir. Tek çocukların % 5.6'sının, 1-3 kardeşi olanların % 7.3'ünün ve üçten fazla kardeşi olanların %10.5'inin disiplin amacıyla "dayak yediği" belirlenmiştir. Bu bulgular literatür bilgileri ile de uyumludur. Evdeki çocuk sayısının artmasının "dayak" gibi daha katı disiplin yöntemleri uygulamak ile sonuçlandığı bildirilmektedir (Fox ve ark. 1995, Quasem ve ark. 1988). Yine benzer olarak, ödüllendirme yöntemlerinin evdeki çocuk sayısı ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. "Gezmeye götürmek" ($p=0.020$) ve "öpüp okşamak" ($p=0.007$) şeklinde ödüllendirmeler üçten fazla kardeşi olan çocuklarda daha nadir kullanılmaktadır.

Annenin yaşının küçülmesinin daha fazla fiziksel cezalandırma ve katı disiplin uygulaması ile sonuçlandığı bildirilmektedir (Fox ve ark. 1995, Kelley ve ark. 1992, Regalado ve ark. 2004, Straus ve ark. 1998, Tidmarsh 2000, Wade ve Kendler 2001). Bu çalışmada da, istatistiksel anlamlılığı bulunmamakla birlikte, disiplin amacıyla dayak en fazla 19 yaşından önce anne olmuş kişiler tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca anne olma yaşı arttıkça "çocuğa özel zaman ayırma sıklığı" artmaktadır ($p=0.004$). Erken yaşta anne olmak, annelik gibi bir sorumluluğa hazır olmamak gibi gelişimsel nedenlerle çocuğa karşı tutumları bu şekilde etkilemiş olabilir. Ancak, 19 yaşından önce anne olanlar arasında eğitim düzeyinin, sosyo-kültürel

düzeyin ve çalışma oranlarının daha düşük olması da yüksek olasılıktır. Bu çalışmada ebeveynlerin bireysel değerlendirilmesi yapılmadığından, gelişimsel etmenlerin mi yoksa sosyodemografik etmenlerin mi daha önemli olduğu belirlenememiştir.

Bu çalışmada 19'u boşanma ve 2'si ebeveyn kaybı ile ilişkili; toplam 21 aile "tek ebeveynli" olarak tanımlanmıştır. Tek ebeveyni ile yaşayan çocukların daha sıklıkla uygun olmayan disiplin yöntemlerine maruz kaldıkları bildirilmektedir (Fox ve ark. 1995, Kelley ve ark. 1992, Regalado ve ark. 2004, Tidmarsh 2000, Wade ve Kendler 2001). Bizim çalışmamızda da aile tipi ve boşanma bazı disiplin yöntemleri ile ilişkili bulunmuştur. "Hataları karşısında ceza vermeksizin, neden yanlış olduğunu açıklama" yöntemi, boşanmış ailelerde daha sık kullanılmaktadır (p=0.032). Buna karşın boşanmanın olmadığı ailelerde çocukların daha sık dayak yediği görülmüştür (p=0.166). Tek ebeveyni ile yaşayan çocuklar "birlikte etkinlik yapma" şeklinde daha sıklıkla ödüllendirilmektedirler (p=0.016). Özetle, tek ebeveyn ile yaşamak ya da boşanma çocuklarda daha yumuşak disiplin yöntemlerine işaret ediyor gibi görünmektedir. Tüm bu farklılıklara karşın, aile tipi ve özellikleri CADÖ ortalamaları ile ilişkili bulunmamıştır.

Anne ve babanın eğitim düzeyi disiplin uygulamaları üzerine en fazla etkisi olan demografik değişken olarak gözlenmiştir. Ebeveynlerin eğitim düzeyinin artmasının disiplin uygulamalarını olumlu etkilediği bildirilmektedir (Kelley ve ark. 1992, Wade ve Kendler 2001). Bunu destekler nitelikte; önerilen ödül ve ceza yöntemleri anne ve babanın eğitimi ile paralel bir şekilde artarken, dayak gibi önerilmeyen ceza yöntemleri ve televizyon izleme süreleri eğitim arttıkça azalmaktadır. Anne ve babanın eğitim düzeyinden olumsuz etkilenen tek etmen "günde 2 saatten fazla bilgisayar kullanımı" gibi görünmekle birlikte, bu konuda kesin bir yorum yapmak olası değildir. Ailenin sosyokültürel ve ekonomik düzeyi bilgisayara ulaşabilmeyi kolaylaştırıyor olabilir, ancak "olgu- ların evlerinde bilgisayar bulunup bulunmadığı" ve "bilgisayar kullanma amaçları" sorgulanmadığından bulgularımız sınırlı bilgi sunmaktadır.

Annenin çalışması da disiplin yöntemlerini etkileyen bir değişkendir. Çalışan anneler çocuklarını "etkinlik" yaparak daha sık ödüllendirirken

(p=0.017), ev hanımları daha düzenli özel zaman ayırmaktadır (p=0.012). Önerilen bir ceza olan "sevdiği şeyden mahrum bırakma" çalışan anneler tarafından daha sık kullanılırken (p=0.0001), önerilmeyen bir ceza olan "dayak" ev hanımları tarafından daha sık kullanılmaktadır (p=0.024). Ek olarak, çalışan annelerin çocuklarının CADÖ ortalamaları çalışmayanlardan anlamlı olarak düşük bulunmuştur (p=0.004). Sonuç olarak tüm bu değişiklikleri annenin çalışması ya da evde olması ile değil, çalışan annelerin eğitim düzeylerinin genellikle daha yüksek olması ile açıklamak daha uygun olacaktır. Eğitim düzeyi ile uygun disiplin yöntemleri arasındaki ilişki başka çalışmalarda da açıkça ortaya konmuştur (Kelley ve ark. 1992, Wade ve Kendler 2001, Ouasem ve ark. 1998). Bu konuda daha açık bir yorum yapabilmek için eğitim düzeyleri eşitlenmiş örneklemelerde çalışan ve çalışmayan annelerin disipline bakışları araştırılmalıdır.

Bebeklik döneminde bakım veren kişiye göre tercih edilen disiplin uygulamaları araştırılmıştır. "Mola", bebekliğinde annesi tarafından bakılan çocuklarda (p=0.003); önerilen diğer bir ceza yöntemi olan "sevdiği şeyden mahrum bırakma" ise bebekliğinde bir akrabası tarafından bakılan çocuklar için daha sık kullanılmaktadır (p=0.018). Önerilen ödüllendirme yöntemlerinden "gezme-ye götürme" ve "birlikte etkinlik yapma" bebekliğinde bakıcı tarafından büyütülen çocuklarda daha fazla kullanılmaktadır (sırayla; p=0.031, p=0.004). En düşük CADÖ ortalaması bebekliğinde bakıcı tarafından bakım görmüş olan çocuklara; buna karşın en yüksek CADÖ ortalamaları anne-babası tarafından bakım görmüş alanlara aittir (p=0.034). Bu şaşırtıcı bir bulgu olmakla birlikte, kendi ebeveynlerinden bakım almanın davranış sorunlarında artışa neden olup olmayacağı tartışılmalıdır. Bu durum annelerin eğitim ve ekonomik düzeyleri ile açıklanabilir. Çalışan annelerin eğitim düzeyinin daha yüksek olması beklenir. Bakıcı tarafından bakım verilen çocukların annelerinin eğitim düzeyinin daha yüksek olması da olasıdır. Bakımı bakıcı verse de sonuçta bakıcının ve ailenin disiplin yöntemlerini anne ve baba belirler. Bu durumda daha uygun disiplin tutumları ve daha düşük CADÖ ortalamalarını bakıcı tarafından bakım verilmekle değil, annenin eğitim ve ekonomik düzeyi ile açıklamak daha uygun olacaktır. Bu bilgiyle örtüşür şekilde; anne ve babanın eğitim düzeyi arttıkça çocukların CADÖ ortalamalarının

düştüğü belirlenmiştir (sırayla; $p=0.002$, $p=0.008$).

Televizyon ve Bilgisayar: Medya araçlarının çocuklar üzerine faydalı ve zararlı etkileri güncel bir merak konusudur. Disiplin uygulamaları içinde en çok yaşanan sınır koyma probleminin televizyon izleme ve uyku saatleri ile ilgili olduğu bildirilmektedir (Witoonchart ve ark. 2005).

Aşırı medya kullanımı saldırgan davranışlarla ilişkilendirilmektedir. Ek olarak aşırı televizyon ve bilgisayar kullanımının sosyal, gelişimsel, dikkat, uyku ve pek çok fiziksel sağlık sorununa yol açtığı düşünülmektedir (Cheng ve ark. 2004, Chumbley ve Griffiths 2006, Chan ve Rabinowitz 2006). Ebeveyn tutumu bu riskler açısından en önemli etmendir. Okul öncesi ve ilkokul çağı Türk çocuklarının % 62'sinin günde 2 saat ya da daha fazla, % 8.3'ünün 4 saatten fazla TV izlediği bildirilmiştir (Songül ve ark. 2002). Benzer olarak çalışmamızda da çocukların yarısından fazlasının günde 2 saatten fazla televizyon izlediği ve yaklaşık % 20'sinin 2 saatten fazla bilgisayar kullandığı belirlenmiştir. Ayrıca CADÖ'ye göre en yüksek belirti düzeyi günde 4 saatten fazla televizyon izleyen ve 4 saatten fazla bilgisayar kullanan çocuklara işaret eder. Bu bulgu aşırı medya kullanımının artmış davranış sorunları ile ilişkisini desteklemektedir. APA (2001) çocuklarda tüm medya araçlarının günlük kullanım süresinin 1-2 saat ile sınırlandırılmasını önermektedir. Medya araçlarının olumsuz etkileri düşünüldüğünde elde edilen sonuçlar ürkütücüdür. Türk ebeveynler için hazırlanacak ebeveyn eğitim programlarında medya araçlarının doğru kullanımı ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

Cinsel Eğitim: Cinsel eğitim konusunda tutumlar, kültürler ve inançlar yönünden önemli farklılıklar gösterebilir. Çocukların cinsellikle ilgili ilk sorularının 3-6 yaşları arasında başlaması beklenir. Cinsel eğitimin bu ilk sorular ile birlikte başlaması ve her çocuğa kendi talep ettiği ölçüde verilmesi önerilir. Bu çalışmada "çocuğa cinsel eğitim verme" eğilimi annelerin ve babaların eğitimi ile ilişkili bulunmuştur. "Çocuğuna hiçbir zaman cinsel eğitim vermeyeceği" seçeneği ebeveynlerin eğitim düzeyi ters orantılıdır. Cinsel eğitim verme eğilimi annenin çocuğunu doğurma yaşı ile de ilişkili bulunmuştur. Annenin çocuğunu doğurma yaşı küçüldükçe cinsel eğitim vermeme oranı artmakta, buna karşın 40 yaşından sonra anne olanların çocuğuna

cinsel eğitim verme sıklığı tekrar azalmaktadır ($p<0.040$). Bu bulgular Türk aileleri ile yapılan diğer çalışmalara benzerlik gösterir. Tuğrul ve Artan (2001) Türk ailelerde cinsel eğitimin genellikle anne tarafından verildiğini, cinsel eğitim vermenin annenin yaşı ile orantılı arttığını bildirmişlerdir.

Ailelerin cinsel eğitime bakışları çocuğun cinsiyeti ile önemli şekilde etkilenmektedir. Cinsel eğitim verilmeme oranı erkek çocuklarda kızların neredeyse iki katıdır ($p<0.014$). Ayrıca kızların cinsellikle ilgili sorularının cevaplanmama oranı % 19 iken erkeklerde bu oran % 30.7 olarak belirlenmiştir ($p<0.031$). Cinsel eğitimin eğitimi veren ebeveynin ve çocuğun cinsiyetinden nasıl etkilendiği araştırıldığında; çocuğun ve eğitim verenin cinsiyetinden bağımsız olarak, her durumda uygun yaşta başlayan cinsel eğitim oranlarının; ayrıca çocukların bu konuda ki sorularının cevaplanma oranlarının belirgin olarak düşük olduğu görülmüştür. Hem kız hem de erkek çocuklara "6 yaşından önce cinsel eğitim verme" oranları 6 yaşından sonrası için belirlenen oranlardan daha düşüktür; öte yandan, 6 yaşından önce cinsel eğitime başlama oranları erkek çocuklarda hem anneler hem de babalar açısından daha düşük ve anlamlı düzeydedir ($p=0.017$). "Zamanında cinsel eğitime başlanma" oranlarının erkek çocuklar arasında daha düşük olmasına karşın, yaş etmenini içermeyen analizlerin sonuçlarına göre, erkek çocukların cinsellikle ilgili soruları kız çocukların sorularından daha sık cevaplanmaktadır. Bu durum hem anneler hem de babalar açısından geçerlidir ve anneler için istatistiksel olarak da anlamlıdır ($p=0.015$). Türk aile yapısı göz önüne alındığında bu bulgunun ilgi çekici ve şaşırtıcı olduğu görülecektir. Türk toplumunda erkek çocuklarının cinsiyetleri ve bunun getirdiği toplumsal rolleri çoğu zaman abartılarak sergilenirken, kızların cinsiyetlerine, toplumsal rollerine yönelik daha baskıcı bir tutum beklenebilir. Çalışmada anket kullanılmış olması ve ebeveynlere kız ve erkek çocuklarının cinsel eğitiminden ne anladıklarının sorulmamış olması bu konuda açık bir yorum yapmamızı zorlaştırmaktadır. Belki de kız çocukları için 6 yaşından önce eğitim verdiğini bildiren ailelerin bazıları bununla; kızlarına "başkalarının yanında oturmamayı, giyinmeyi, yabancılarla iletişimi ve bazı sosyal kuralları" daha erken öğrettiklerini; cinsellikle ilgili sorularını cevaplamamakla ise; "doğrudan cinsellikle ilgili eğitime sıcak bakmadıklarını" kastet-

miş olabilirler. Öte yandan, ailelerin bazılarının “6 yaşından büyük erkek çocuklarına cinsel eğitim vermekle” ya da “sorularını daha fazla cevaplamakla” kastettikleri şey; “erkek çocuklarına (özellikle 6 yaşından sonra) doğrudan cinsellikle ilgili ve daha kapsamlı eğitim verdikleri” olabilir. Türk örnekleme ile yapılan başka bir çalışmada bunun tersine cinsel eğitim tutumlarının çocuğun cinsiyetinden etkilenmediği bildirilmiştir (Tuğrul ve Artan 2001). Bu konuda cinsel eğitimle ilgili yaşlara ve cinsiyete göre “kapsamlı eğitim içeriğinin, eğitimden ne anlaşıldığının” sorgulandığı çalışmalara gereksinim vardır.

SONUÇ

Empati, benlik algısı, sosyal normlar ve kurallar disiplin yoluyla gelişir. Doğru ve etkili disiplin bu kavramların sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlar. Mutlu ve sağlıklı erişkinler için en önemli gereklilik gereksinimlerin uygun biçimde karşılandığı ve kuralların gerektiği şekilde öğretildiği ebeveyn tutumlarına sahip bir çocukluk geçirmektir. Bu güne kadar “en uygun çocuk yetiştirme yöntemleri” pek çok yazının konusu olmuştur. Ancak unutulmaması gereken şey bu tutumların kültürler arasında önemli farklılıklar gösterebileceğidir. Her kültürde ailenin yapısı, aile içinde ebeveyn ve çocuğun konumları, toplumun ebeveyn ve çocuğa yüklediği sorumluluklar farklıdır. Bu nedenle “en doğru çocuk yetiştirme yöntemi” diye bir kavramın varlığı tartışmalıdır. Her kültür için çocuk yetiştirme tutumlarının özellikleri ve bunların ruh sağlığına etkileri farklı olabilir. Bu çalışmadan elde edilen bilgiler Türk ebeveynler için hazırlanacak eğitim programlarına önemli katkılar sağlayacaktır.

Tanı grupları arasında dengeli bir dağılımın bulunmaması bulguların tanılara göre daha açık yorumlanmasını güçleştirmiştir. Psikometrik ölçüm aracı olarak yalnızca CADÖ kullanılmış olması da diğer bir sınırlılıktır. Daha çok davranış sorunlarını öngörmeye işe yarar olan ve YDB’lilerin taranmasında kullanılan bu ölçek KB, DDB gibi diğer tanı gruplarında beklenen sorunları ölçmekte yetersiz kalmış olabilir. Tanı gruplarının daha dengeli ve geniş olduğu, farklı psikometrik araçların kullanıldığı çalışmaların yapılması önerilir. Psikiyatrik tanılara dosya kayıtlarından ulaşılmıştır; tanılandırma için yapılandırılmış yöntemlerin kullanılmaması önemli bir eksikliktir. Psikiyatrik tanıya

sahip olmayan kontrol grubunun olmaması da çalışmanın sınırlı yanlarından biridir. İki grubun karşılaştırılmasının yapıldığı çalışmalar, hangi disiplin yönteminin hangi psikiyatrik tanı ile daha ilişkili olduğunu göstermek açısından yarar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

American Academy of Pediatrics (1998) Committee Psychosocial Aspects of Child and Family Health. Guidance for effective discipline. *Pediatrics* 100:723-728.

American Academy of Pediatrics (2001) Committee on Public Education. Media violence. *Pediatrics* 108:1222-1226.

Arnold DS, O’Leary SG, Wolff LS ve ark. (1993) The Parenting Scale: A measure of dysfunctional parenting in discipline situations. *Psychol Assess* 5:137-144.

Barret P, Alison S, Lara H (2002) do parents and children behaviors differentiate families whose children have obsessive-compulsive disorder from other clinic and non-clinic families? *J Child Psychol Psychiatry* 43:597-607.

Bilir S, Ari M, Donmez NB (1986) Physical abuse in 16,000 children with 2-4 years of age. *J Child Dev Edu* 1:7-14.

Brenner V, Fox RA (1998) Parental discipline and behavior problems in young children. *J Genet Psychol* 158:251-256.

Buri JR (1991) Parental Authority Questionnaire. *J Pers Assess* 57:110-119.

Campbell JMC (1992) Parenting classes: focus on discipline. *J Comm Health Nurs* 9:197-208.

Chan PA, Rabinowitz TA (2006) Cross-sectional analysis of video games and attention deficit hyperactivity disorder symptoms in adolescents. *Ann Gen Psychiatry* 24:5-16.

Cheng TL, Brenner RA, Wright JL ve ark. (2004) Children’s Violent Television Viewing: Are Parents Monitoring? *Pediatrics* 114:94-99.

Chumbley J, Griffiths M (2006) Affect and the computer game player: the effect of gender, personality, and game reinforcement structure on affective responses to computer game-play. *Cyberpsychol Behav* 9:308-316.

Conners CK (1973) Rating scales for use in drug studies with children. *Psychopharmacol Bull* (special issue-pharmacotherapy with children): 24-84

Crockenberg S (1987) predictors and correlates of anger toward and punitive control of toddlers by adolescent mothers. *Child Dev* 58:964-975.

- Darling N, Steinberg L (1993) Parenting style as context: An integrative model. *Psychol Bull* 113:487-496.
- Day RD, Peterson GW, McCracken C (1998) Predicting spanking of younger and older children by mothers and fathers. *Marriage Fam* 60:7-94.
- Dereboy Ç, Şenol S, Şener Ş (1998) Connors anababa derecelendirme ölçeği uyarlama çalışması. X. Ulusal Psikoloji Kongresi, Ankara.
- Dereboy Ç, Şenol S, Şahnur Ş ve ark. (2007) Connors kısa form öğretmen ve ana baba derecelendirme ölçeklerinin geçerliliği. *Türk Psikiyatri Dergisi* 18:48-58.
- Feldhaus KM, Koziol-McLain J, Amsbury HL ve ark. (1997) Accuracy of three brief screening questions for detecting partner violence in the emergency department. *JAMA* 277:1357-1361.
- Erkman F, Rohner RP (2006) Youths' perceptions of corporal punishments, parental acceptance, and psychological adjustment in a Turkish metropolis. *Cross-Cultural Research* 40:250-267.
- Fox RA, Platz DL, Bentley KS (1995) Maternal factors related to parenting practices, developmental expectations, and perceptions of child behavior problems. *J Genet Psychol* 156(4):431-441.
- Horn IB, Cheng TL, Joseph J (2004) Discipline in the African American community: the impact of socioeconomic status on beliefs and practices. *Pediatrics* 113:1236-1247.
- Hunter WM, Jain D, Sadowski LS ve ark. (2000) Risk factors for severe child discipline practices in rural India. *J Pediatr Psychol* 25:435-447.
- Kelley LM, Power TG, Wimbush DD (1992) Determinants of disciplinary practices in low-income black mother. *Child Dev* 63:573-582.
- Kircaali-Iftar G (2005) How do Turkish Mothers Discipline Children? An Analysis from a Behavioral Perspective. *Child Care Health Dev* 31:193-201.
- Qasem FS, Mustafa AA, Kazem NA ve ark. (1998) Attitudes of Kuwaiti parents towards physical punishment of children. *Child Abuse Negl* 22:1189-1202.
- Regalado M, Sareen H, Inkelas M ve ark. (2004) Parents' discipline of young children: result from the national survey of early childhood health. *Pediatrics* 113:1952-1958.
- Reitman D, Currier RO, Hupp SDA ve ark. (2001) Psychometric characteristics of the parenting scale in a head start population. *J Clin Child psychol* 30:514-524.
- Rodriguez CM, Sutherland D (1999) Predictors of parents' physical disciplinary practices. *Child Abuse Negl* 23:651-657.
- Saydam RB, Gençöz T (2005) The association of family functioning, parental attitudes, and self-esteem with the adolescents' self rated behavioral problems. *J Turkish Psychology* 20:75-77.
- Socolar RR, Savage E, Keyes-Elstein L ve ark. (2005) Factors that affect parental disciplinary practices of children aged 12 to 19 months. *South Med J* 98:1181-1191.
- Socolar RR, Stein RE (1996) Maternal discipline of young children: context, belief, and practice. *J Dev Behav Pediatr* 17:1-8.
- Songul Yalcin S, Tugrul B, Nacar N ve ark. (2002) Factors that affect television viewing time in preschool and primary schoolchildren. *Pediatr Int* 44:622-627.
- Straus MA, Hamby SL, Finkelhor D ve ark. (1998) Identification of child maltreatment with the parent-child conflict tactics scales: developmental and psychometric data for a national sample of American parents. *Child Abuse Negl* 22:249-270.
- Şener Ş, Dereboy Ç, Dereboy İF (1995) Connors öğretmen derecelendirme ölçeği Türkçe uyarlaması – I. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi 2:131-141.
- Tidmarsh L (2000) If I shouldn't spank, what should I do?. *Canadian Family Physician* 46:1119-1123.
- Tuğrul B, Artan İ (2001) Çocukların cinsel eğitimi ile ilgili anne görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 20:141-149.
- Vittrup B, Holden GW, Buck J (2006) Attitudes predict the use of physical punishment: a prospective study of the emergence of disciplinary practices. *Pediatrics* 117:2055-2064.
- Wade TD, Kendler KS (2001) Parent, Child and social correlates of parental discipline style: a retrospective multi-informant investigation with female twins. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 36:177-185.
- Witoonchart C, Fangsa-ard T, Chaoaree S ve ark. (2005) Parents' common pitfalls of discipline. *J Med Assoc Thai* 88:183-187.

ÇOCUK VE GENÇLİK RUH SAĞLIĞI DERGİSİ ÖDÜLÜ

Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi Yayın Kurulu, ülkemizde çocuk ve ergen ruh sağlığı alanında yapılan çalışmalarını desteklemek, özellikle genç meslektaşları nitelikli yayın yapma konusunda yüreklendirmek amacıyla, 1995 yılından başlayarak, her yıl o yılı kapsayan yazılar arasında bir yazıya ödül verilmesini kararlaştırmıştır. Ödül için seçilecek yazılar, araştırma yazıları, özgün olgu sunumları ya da kapsamlı ve özgün görüşlere yer veren gözden geçirme yazıları arasında belirlenmektedir. Bu yıla kadar ödül alan yazılar Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kongrelerinde duyurularak ödül belgesiyle ödüllendirilirken, 2009 yılında ödül alan yazıya Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği tarafından 1000 YTL'lik ödül verilmesi kararlaştırılmıştır. Her yıl Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kongresinin açılış töreninde ödül alan yazı sunulacak ve ödül belgesi verilecektir.

SECİCİ KURUL

Prof. Dr. Cahide Aydın

Prof. Dr. Saynur Canat

Prof. Dr. Füsun Çuhadaroğlu

Prof. Dr. Bahar Gökler

Psk. Prof. Dr. Ferhunde Öktem

Psk. Prof. Dr. Ayşe Yalın